

Mo dasto go dálkkádat lieggana?

Álo go dálkkit veháge rivdet das masa leat hárrjána, ollugat suokkardit šaddovisteihtaga ja dálkkádaga liegganeami - vehá lieggasot dálkkit livččet gal oalle vuohkkasat! Nuppiid mielas fas dakkár jurddašeapmi lea issoras gehppesmielalaš. Sii govahallet mielasteaset, mo polárajiekŋa suddá ja riddoguovllut báhcet čázi vuollai mearragierraga badjáneami dihte, stoarpmat bossot guorraneaddji ádjoeatnamiin ja tropihkas ja subtropihkas vádjolit miljovnnat dálkkádatbáhtarat davás. Sin mielas dálkkádatkatastrofa čuohcá juohkeha3/43/4ii danin, go mii eallit seamma máilmmis.

Maŋimuš dutkamusat, mat gieđahallet dálkkádaga nuppástusa máilmmiviidosas váikkuhusaid, lea duođašduvvon, ahte jurdda buohkaid oktasaš vuorbis doallá deaivásat oalle uhcán dalle go birasvahágat áitet. Oaivetesá lea: leat dušše vuoitit ja dáhpejeaddjit, go dálkkádaga nuppástus čuohcá olbmuid earáláhkai sin dili ja guovllu vuodul.

Dálkkádaga nuppástusat mearkašit olbmo ja luonddu eallindiliid rievdamat. Vaikko dálkkádat váikkuhage midjiide ja eará sivdnádusaide, de nuppe dáfus ii galgga vajálduhttit, ahte nuppástusaid leat dagahan olbmo ekonomalaš doaimmat.

Mii lea liegganeami konkrehtalaš váikkuhusaid? Maid geavatláččat mearkaša, ahte šaddoavádagat levvet davásguovlui? Leat rehkenastán, ahte Sibirijás avádat leavvá 500 km, Ruošša oarjjábealde 200 km davás. Vuosttažin agiduolloguovllut suddagohtet, goas dain luovvana hui ollu hilladioksida. Dát fas lasiha šaddovisteihtaga. Lea vuordimis, ahte tundras šaddet lasta- ja beahcemuorat nu, ahte muorrabuhtadeapmi lassána. Maiddá bealldoguovllut levvet davás.

Islándii šattašedje čielga ovddut. Jus temperatuvra goargnu neallje gráda, de šaddanbadji álgá beannot mánu árat. Suoidnešaddu lassána, ja nuppe dáfus fas, go dálvvit otnot, de sávzzat eai dárbbas nu olu fuođđariid. Sávzzaid guohtoneatnamiid šattešvuohka buorrána hirbmasit, sávzzaid deadduge lassána. Seammasullasaš vuordamušat leat Suomas ja maiddá Japána daváguovlluin, gos riissa šaddaneatnamat lassánit measta guovtgeardánin.

Dutkit einnoštit buorre ovdduid maid ođđaáigásaš industriijai, mii lea davvin olbmuid birgejumu dáfus dehálu go eanadoallu. Fitnodagat ceagganit ovddimusat dohko, gos eallin lea vuohkkasamos, nappo guovlluide, gos beaivi báitá ja lea bivval. Industriija ceavzinguovllut viidot davás.

Industriijaeatnamat, mat leat meneštuvvan buoremusat, leat liehmu davveguovlluin.

Industriijaeatnamat ávkašuvvet dálkkádaga nuppástusas. Juohke dáfus dat sáhttet ieča veahkehit ie3/4aset. Omd. Hollándas leat nagodan dáistalit stoarpmat vuostá, eará guovlluin garra dálkkit livčče duššadan visot. Go dálkkádat lea jámma liehmu, de olmmoš nagoda dáistalit luonddukatastrofaid vuostá.

Goalmát máilmmi eatnamiin eai leat sáhtán ráhkadit seammalágan infrastuktuvrra, muhtin muddui eai dange dihte, ahte monsunaarvvit, stoarpmat, taifunat ja dulvvit golahit dáid dálkkádatavádagain ollu eambo energiija. Dálkkádaga nuppástusa nubbi bealli oidno goalmát máilmmis: doppe bohtosat sáhttet leat vahátlaččat.

Temperatuvrra badjáneapmi čuohcá vuostta3/4in šattuide. Surgamus dilis lea dálkkádaga nuppástusa oktavuodas dat guovllut, maid birgejupmi lea eanemusat čatnasan árbevirolaš eanadollui, nappo goalmát máilmmi eatnamat. Goalmát máilmmis earáge ekonomalaš doaimmaid vuodđun lea eanaš biomássa geavaheapmi dahege eanadoalubuvttadusat omd. muoraid geavahus. Jus dáid eatnamiin eanadoallu gillá vahágiid dihte daid birgejupmi hedjona. Dilli lea earenoamáš suorggahahti eatnamiin, mat gillájit goikkádaga dihte danin, go lea vuordimis, ahte sáttovvit levvet seammas go dálkkádat lieggana.

Earenoamáš rašis dilli dálkkádaga nuppástusaid dáfus lea ee. riddoguovlluid, sulluid ja stuorra gávppogiid ássiin, geain ii leat anus infrastuktuvrrat dahege ekonomalaš resurssat.

Gárggibusriikkat eai náke almmolaččatge vuogaiduvvat ekonomalaččat nu bures, eai dušše eanadoalu hárrái. Goalmát máilbmi dušše vuottáhalla dálkkádaga nuppástusain.

Jus "oktasáš máilbmi" duođaid geatnegahtá masage, de industriijaeatnamat fertešedje farggamusat hurbmasit geahpedit šaddovisteoksidaid luoitima, amaset šat eallit olmmošeatnatvuođa birrasa gosttádusain. Muhto baicce njulgešedje daid vahágiid, maid leat dán rádjai dagahan goalmmát máilbmái. Almmolaččat ii leat goittotge jáhkehahtti, ahte lagamus boahhteáiggis geavašii ná, go olbmot eai loahpaid loahpas ane ie³/₄aset eallit "oktasáš máilmmis". Leago moge govahallamis, ahte omd. Ruošša ráđđehus rahčagođášii dálkkádaga liegganeami vuostá, jus geardde temperatuvrra badjáneapmi fállá ruoššaide stuorát gordnešattu. Naba gii oaččošii amerihkkálaččaid skievttidit uhcit energiija - lea rehkenastojuvvon, ahte doppe okta olmmoš geavaha guovttegeardde eambo energiija go Eurohpas ja logegeardde eambo go gárggibusriikkain - nu guhká go ođđa eanagássagávdnosat leat stuorábut go máilmmiviidosáš geavahus.

Nu guhká go industriijaeatnamat rehkenastet dálkkádaga nuppástusa ala, dat gal hállet oktasáš máilmmi birra, muhto duohtavuodas eai bargga maidege dan buorrin. Dálkkádaga nuppástusa oaffariid ii oktage várjal ávkkástalliin. Áidna doaivu orru leamen, ahte dálkkádaga liegganeapmi áitá muhtin láhkai industriijaeatnamiidge birgejumi. Dálkkádaga nuppástusa vuorddekeahtes váikkuhusat leat omd. stuorát dulvvit ja bosttadivrriid ja malariija dahege eará dávddaid leavvan daváguvlui.

Jouni Kitti